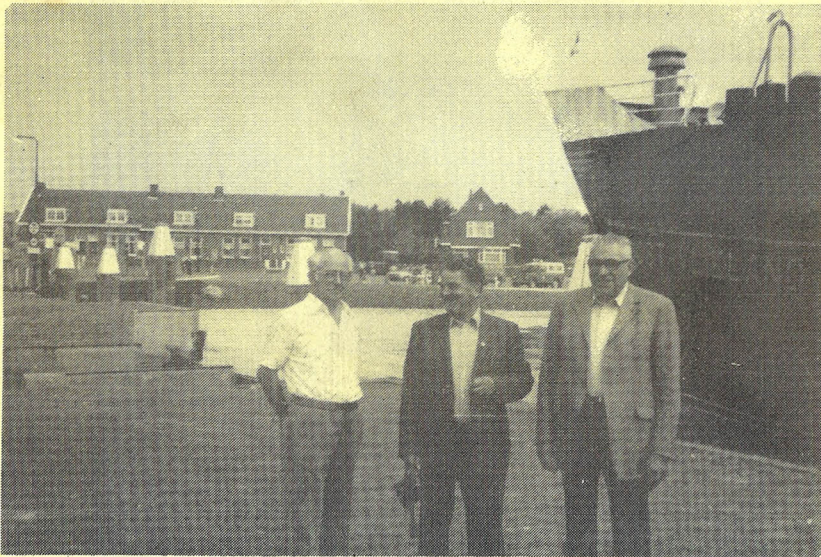
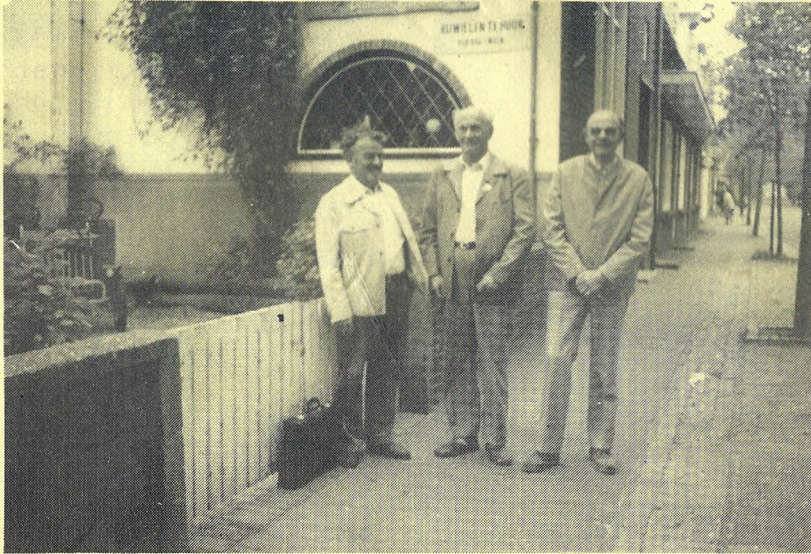

Overlevende geïnterneerde 1982 op Vlieland

Voor "Frisia": Heinz Junge, Albert Goldenstedt, Hermann Rodewig

Aan de Haven: Paul Koll, Heinz Junge, Jaen Kachel

VLIELAND

INTERNERINGSKAMP VOOR DUITSE TEGENSTANDERS VAN HITLER 1938 — 1940

Vlieland, Vuurtoren

WAT WAREN DAT VOOR MENSEN? DIE ALS GOEDE BUREN
TEMIDDEN VAN DE VLIELANDERS LEEFDEN EN MET VELE
DORPSBEWONERS HECHTE VRIENDSCHAP
HADDEN GESLOTEN!

Dirk Bruin Arn.
- VLIELAND -

VLIELAND

INTERNERINGSKAMP VOOR DUITSE TEGENSTANDERS VAN HITLER 1938 — 1940

Duitse titel; VLIELAND
Internierungslager für
deutsche Hitlergegner.
1938-1940

Uit het Duits vertaald door
Wim Zwart

De uitgave van deze brochure werd-in de Duitse
zowel als in de Nederlandse taal-verzorgd door

HEINZ JUNGE

Bronnen, zijn herinneringen van nog levenden,
(sedert 1980 meerdere malen Vlieland bezoekende)
voormalige geïnterneerden; Paul Koll, Hermann
Rodewig, Heinz Junge, Albert Goldenstedt en Johann
Kachel.

De Dokumenten zijn uit het bezit van Johann Kachel
en Heinz Junge, en anderen, uit het archief van de
gemeente Vlieland. Uit de levensgeschiedenis van
enige voormalige geïnterneerden en gegevens uit
het bezit van Annie en Herman Hoedemaker en Dirk
Bruin.

ANDERHALF JAAR INTERNERING OP VLIELAND — 1938—1940

Op 6 december 1938 kwam de eerste groep vluchtelingen aan op Vlieland. Nadat zij in verschillende steden van Nederland waren gearresteerd, werden ze — enige tijd later — naar dit eiland overgebracht, door Gendarmen begeleid alsof het zware misdadigers betrof. Protesten uit het hele land verhinderden hun uitlevering aan het fascistische Duitsland.

Zij hadden in het geheim, d.w.z. onaangemeld bij de vreemdelingenpolitie en zonder arbeidsvergunning, in kringen van Nederlandse burgers geleefd, van wie ze onderdak en voeding ontvingen maar ook daarna nog solidariteitsgaven als zij door de vreemdelingenpolitie waren opgespoord.

Zij hadden Duitsland moeten ontvluchten omdat hun arrestatie dreigde, als tegenstanders van Hitler. Ze hadden tegen het nazi-regiem gestreden omdat zij van het begin af aan wisten, en dat reeds toen ook bekend maakten;

Hitler betekent oorlog!

Daarom ageerden zij voor een brede volksbeweging om Hitler te doen vallen en de dreigende oorlog te voorkomen. De meesten van hun hadden kameralen, medestrijders in de concentratiekampen. Zelf was hun de vlucht over de „groene (veilige) grens“ maar nauwelijks gelukt na de ontdekking van hun illegale politieke activiteiten.

Ze wilden in Nederland hun strijd tegen Hitlers oorlogsvoorbereidingen voortzetten. Zij waren zelfs ook bereid — in geval van een nazi-overval — het democratische Nederland, met inzet van hun leven aan de zijde van Nederlandse patriotten, te verdedigen, zoals vele Duitse Emigranten in Spanje tegen Franco in 1936—1939 hebben gedaan.

De eerste vier Emigranten, die als geïnterneerden op het eiland arriveerden waren; Matthias **KLINGEN**, Alfons **NEUMANN**, Hermann **RODEWIG** en Karl **BOGE**.

Alfons Neumann had in Spanje in de Internationale Brigaden tegen Franco meegestreden. Toen de Republiek door Spaanse, Duitse en Italiaanse fascistische was gewurgd, redde Alfons zich naar Nederland. Doch de overheidsorganen weigerden hem Asyl, arresteerden en internerden hem.

Alfons Neumann (fotomidden) met Remscheider Kameraden der Internationalen Brigade, met verlof van het front in Murcia/Spanje 1938

Matthias Klingen had tevoren herhaaldelijk de grens naar Duitsland overschreden met valse passen en onder vreemde namen. Hij had in het „Ruhrgebiet“ de geheime centra van de verzetsstrijders opgezocht, hen van illegale literatuur voorzien en adviezen voor de strijd overgebracht.

Zij werden allereerst in het huis — dat aan het Badhotel van de familie Bruin grensde — ondergebracht, waarin ook de „veldwachters“ woonden.

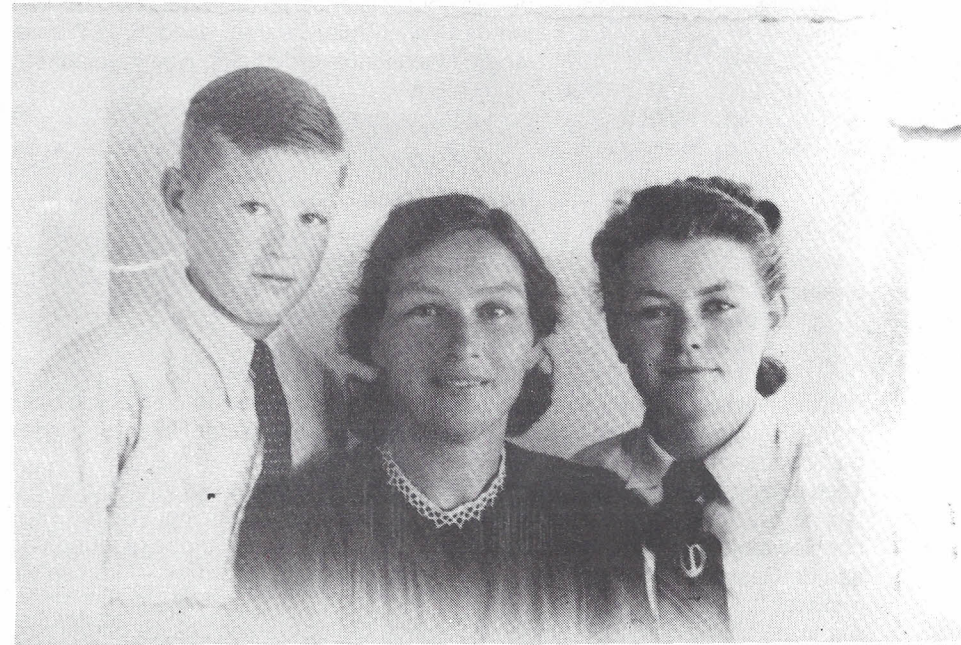
Het eten kregen de geïnterneerden en de bewakers uit het Badhotel. Toen het aantal geïnterneerden tot 12 was opgelopen werden zij in het laatste huis van de Dorpsstraat in „Zonnendouw“ onderdak gebracht.

Met de omkwartiering moest ook de beschikking uit Den Haag — dat de geïnterneerden niet met de dorpsbewoners in contact mochten komen — beter nagekomen worden.

Echter, in het vóórlaatste huis woonde de familie **Hoedemaker**. De toen negenjarige Herman wilde weten wat dat voor mannen waren die naast hem woonden.

Over de heining heen sprak hij de eerste de beste aan, en dat was Georg **MAKURAT**, een kindervriend. Deze nu van zijn kant, zocht steeds gelegenheden om met de buurjongen in gesprek te komen. Zo ontwikkelde zich „over de haag heen“ een echte vriendschap van de familie Hoedemaker met de Duitse gevangenen, **die tot heden voortduurt**.

Familie Hoedemaker, Herman, Moeder en Annie

De geïnterneerden waren weliswaar gevangenen, doch zij mochten 's avonds en op vrije dagen buiten het dorp, tot in het gebied van de vuurtoren en de dijk vrij rondwandelen. Zaterdag's hadden zij in de namiddag vrij en menigéén maakte dan een wandeling door de Dorpsstraat om wat inkopen te gaan doen. Met de „oude baas“, in de sigarenwinkel Wels, med de winkelier Postuma tegenover, werd gewoonlijk een gesprek gevoerd, ook met andere bezoekers van de winkel, zelfs als die niets kopen wilden.

Enige gingen naar bevriende families. Dat was weliswaar niet geoorloofd, maar de veldwachters namen het niet zo nauw, vooral toen met het toenemende aantal van de geïnterneerden de „discipline“ wat minder strak werd gehandhaafd.

De eersten geïnterneerde emigranten kwamen in een neerslachtige stemming op 6 december 1938 op het eiland aan. Nog in september daarvoor hadden de regeringsleiders van Frankrijk (Daladier), Engeland (Chamberlain) en Italië (Mussolini) met Hitler een verdrag gesloten voor de verdeling van het met Frankrijk verbonden Tsjecho-Slowakije en dit land aan Hitler uitgeleverd.

Hitler-Duitsland ontving aanvullend een grote massa Tsjecho-Slowaakse wapens en vergroete daarmee zijn bewapeningspotentieel omvangrijk. Daardoor werd het op dat gebied sterker dan de Sowjet-Unie.

Het Westen, ook de Nederlandse conservatieve regering — die geen enkele diplomatieke betrekking met de Sowjet-Unie onderhield — rekende op een spoedige oorlog van Hitler tegen de Sowjet-Unie. Daarom hadden de Westelijke regeringen aan de vraag van de eigen landsverdediging weinig aandacht geschonken.

De Duitse Anti-fascisten hadden met het oog op het complot van de Westelijke Mogendheden met Hitler zowat elke hoop op een gemeenschappelijk Afweerfront tegen de nazistische aanvalsactie verloren. Naar hun mening zou Hitler aan **Vrede** verstikken, nu was hij echter sterker geworden. Vele Duitsers die voordien a-politiek of nog twijfelend waren, liepen nu naar het kamp van de „overwinnaars“ over. Het verzetswerk in Duitsland werd zwaarder en de nazi-terreur wreder, nieuwe concentratiekampen werden in gebruik gesteld. Als de enige hoop, verdere rooftochten van Hitler voor de versterking van zijn oorlogsmacht te verhinderen, bleef nu alleen de Sowjet-Unie over.

Daarom hebben de Duitse Emigranten bijna eensgezind het Duits-Sowjet-Niet-Aanvals-Verdrag van de 23ste augustus 1939 begroet, zoals de Nederlandse krant „Het Volksdagblad“ onder het opschrift „Stalin dwingt Hitler tot Vrede“ heeft gedaan.

Toen de eerste vier Emigranten na een stormachtige oversteek Vlieland bereikten, zei Matthias Klingen, nog bleek van de zeeziekte; „Zoals het Westen Tsjecho-Slowakije aan Hitler heeft uitgeleverd, zo zal de Nederlandse regering ons aan de Gestapo uitleveren, want hier — midden in de Noordzee — komen we niet weg!“

Als in de zomer van 1938 binnen de Duitse Emigratie een zekere onrust ontstond bij het toenemende gevaar van een Duits bezetting van Nederland en enige Emigranten de vraag stelden: „Wat zal er met ons geschieden? Zouden we niet de oceaan oversteken?“, antwoorde de Emigratieleiding: „En wat gebeurt er met de Nederlanders? Wij zullen met de Nederlanders gemeenschappelijk tegen de nazi-indringers vechten!“

Deze opvatting erkenden ook de eerste vier op Vlieland als juist. Ondanks dat, hing tot aan hun wegvoeren door de Gestapo — in mei 1940 naar de concentratiekampen en tuchthuizen — deze vraag in de lucht, dagelijks en alle uren:
WAT GEBEURT ER MET ONS?

De oorlog kwam nader, de nazis plaatsten de Nederlandse regering nog sterker onder druk en de vreemdelingenpolitie vervolgde de Duitse politieke vluchtelingen verder. Meerdere Interneringskampen werden geopend; Nieuwersluis, Hoek van Holland, Weteringschans/Amsterdam en Vlieland.

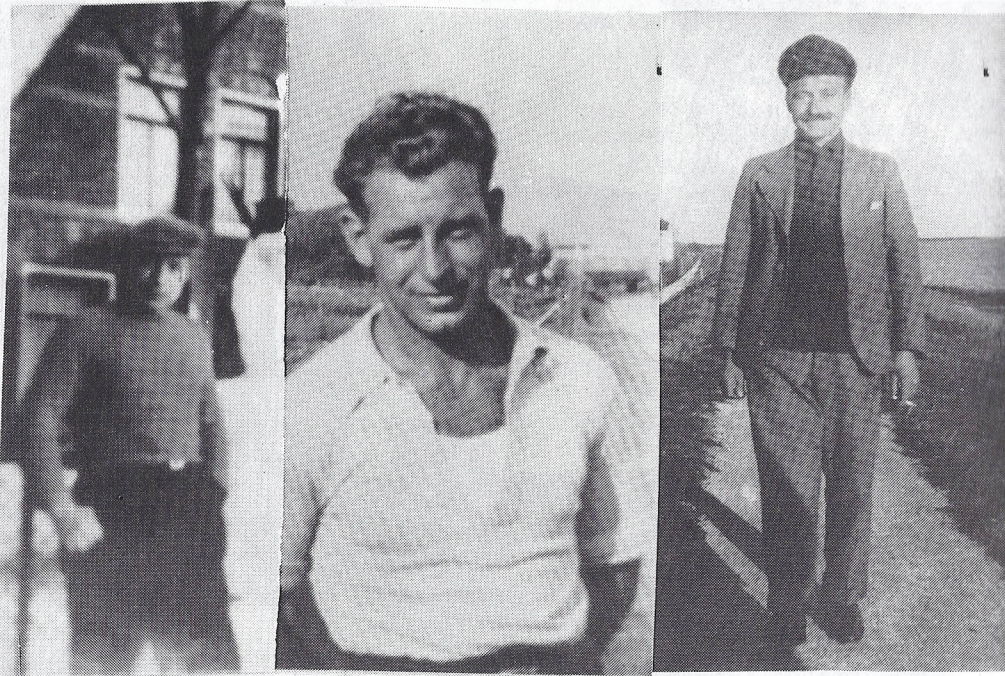
„Zonnendouw“ werd te klein en het Interneringskamp werd in het „Pension Frisia“ ingericht.

Het eten kregen de geïnterneerden ook in het vervolg uit het Badhotel. Onder begeleiding van een veldwachter gingen 's morgens, 's middags en 's avonds de „etenhalers“ **achterom** in de Hotelkeuken.

Sprekende mochten zij niet, Mw. Bruin, zelf een geboren Duitse, mocht ook geen gesprek aanknopen. Zij overhandigde zwijgend waarnaar gevraagd werd en negeerde daarbij de berispte etenhalers. Die zwijgzame manier, waarop deze vrouw onder deze moeilijke omstandigheden naast het werk voor het hotel twintig, later acht-en-derig, geïnterneerden verzorgen moest en het feit, dat zij de afgifte van de voeding zelf verzorgde en daarbij toezicht hield, wekte bij de geïnterneerden groot respect.

De Nederlandse regering interneerde ook zulke personen die uit Duitsland gevlucht of uitgewezen waren zonder dat dezen politiek verbonden waren. Zo kwam een Litauer, Karl **JANULEWICZ**, evenals een statenloze Nederlander zonder vast woonplaatje, bij de geïnterneerden.

Een uitermate sonderling type was Sardion **KURTENITZ**, een russisch-witgardistische emigrant, die in de Burgeroorlog als jonge man tegen de Sowjetmacht had gestreden.

Matthias Klingen Georg Makurat Sardion Kurteniz

Hij had als schoenmaker in Bremen gewonnd en opdringerige collectanten voor de nazi's met zijn schoenmakershamer bedreigd en was — nadat zijn winkel vernietigd en hij wreed afgeranseld was — naar Nederland gevlucht. Op het hele eiland was hij zeer geliefd. Hij sneed voor kinderen zeldzame dierfiguren en knutselde voor volwassenen heel interessante dingen. In het „kamp“ was hij een goede en gedienschtig kamerad. Hij overleefde de oorlog en heeft het eiland nog vaak bezoch.

De gevangenen „verdienden“ per week 2½ gulden. Daarvan konden de eenvoudige behoeften worden gedekt. Het werk werd onder opzicht van de houtvester verricht. Hij wees in de vroege ochtend aan wat gedaan moest worden. Al het overige liet hij over aan de geïnterneerden zelf. Er werden wegen aangelegd, rechts en links een rij graszoden met daartussen een laag schelpen en de weg was klaar. Dan werd gerooid, gegraven en nieuwe wegen ontstonden. De gevangenen gaven namen aan deze wegen. Zo was een weg omhoog naar de vuurtoren „Thälmann-weg“ gedoopt, naar de arbeidersleider Ernst Thälmann, die gevangen zat en later, op 18 augustus 1944, in het concentratiekamp Buchenwald vermoord zou worden.

Er werd gezaaid, struiken en bomen geplant evenals duingras ter versterking van de duinen. Voor de verdedigingswerken werden zoden gestoken. Ook de eerste elektrische leiding van het dorp naar de houthaven werd vrijwillig aangelegd.

Heimelijke partijleiding: v.l. Leo Looschelder, Adolf Krenz, Hans Müller, Franz Dolief, Hermann Schwippert - ben. Paul Koll en Heinz Junge

In het interneringskamp bestond een heimelijke partijleiding, die onder bestuur van de illegale sektorleiding van de K.P.D. (Kommunistische Partei Deutschland) in Amsterdam werkte. In de Amsterdamse leiding was Kurt **FRANK** — zijn ware naam was Eugen **SCHWEBINGHAUS**, verzorger en verbindingsman van de geïnterneerden.

Hij verzorgde de groep ook met informatie en illegale literatuur. Regelmatig ontving de leiding in het interneringskamp bv. het toenmalige, in Stockholm gedrukte, centrale orgaan „Die Welt“ (De Wereld) door toedoen van Nederlandse soldaten als illegale koeriers. De illegale kampleiding organiseerde naast de heimelijke politieke scholing in kleinere kring, een omvangrijke openlijke activiteit. De culturele commissie zorgde ervoor, dat bijna alle geïnterneerden met intensief werk werden belast.

Een Redactie moest de Wandkrant steeds met nieuwe onderwerpen verlevendigen. De Schaak-commissie organiseerde schaaktournooien in het gevangenkamp en met de — op het eiland gestationeerde — legereenheid. Bij bepaalde gelegenheden werden voorstellingen voor de dorpsbewoners gegeven. Een poppenkast werd gebouwd, waarmee de kinderen evenals de volwassenen veel plezier hadden. In het bijzonder beviel ze een stuk over een eierdiefstal, waarvan het draaiboek door Heinz **LOHKAMP** was gemaakt.

In het eerste ogenblik ervan werden jongens verdacht, maar later kwam uit, dat een bekende dorpshond de schuldige was. Woedende jongens, die in het verhaal ten onrechte als verdachten golden, renden direkt de zaal uit om de „schuldige“ hond te bestraffen.

De leider van de Basisschool op het eiland, meester van der Meer, kenmerkte het stuk in de Haarlingse Courant als pedagogisch waardevol, aangezien zulk een voorval vroeger al eens gebeurd was.

In de uiterst lange en strenge winter van 1939—1940, toen het werk in bos en duin onmogelijk werd, rees de behoefte om veel en verschillend vrijwillig bezig zijn. Naast de vele festiviteiten binnen het „kamp“ waagden de gevangenen zich aan de wintersport. De dorpsbewoners leenden ze schaatsen. Het rijden moesten zij, afgezien van enkele uitzonderingen, eerst leren op de dorpsijsbaan.

Op de ijsbaan: Franz Dolief, Georg Makurat, Paul Koll, Karl Janulewicz, Heinz Junge, Karl Schneider, Otto Voigt, Rudolf Grüning, Adolf Krenz

De timmerman Leo **LOOSCHELDER**, die tot dan toe slechts naaidozen en andere interessante dingen had vervaardigd, knutselde voor zijn vriend Hermann Rodewig een stel ski's. Hoewel het duinzand als basis geen ideale sneeuwondergrond vormde steeg Hermann met de skilatten naar het hoogste duin, met verbazing en spanning werd door de — onder aan het duin bijeengekomen — dorpsbevolking en de overige gevangenen Hermann's kapriolen gevolgd.

Toen de spanning bij de start boven, het grootst was werd de val van de skiloper met uitroepen van schrik begeleid. Hij kwam echter direkt weer op de been. Als de latten met luid geroffel voor hem neerkwamen, boog men plichtmatig en lachte. Nog nooit te voren had iemand op Vlieland geprobeerd de wintersport in te voeren. Dit was dus wel de eerste en meteen ook de laatste poging.

Skitocht: Hermann Rodewig

Veldwachter, Hermann Schwippert, Alfons Neumann, Karl Schneider; ben.: Karl Boge, Adolf Krenz

Ook een voetbalwedstrijd met de niet-gemobiliseerde jonge mannen van het eiland vond plaats, tevoren in het dorp door aanplakbiljetten groots aangekondigd; „Duitsland tegen Vlieland“!

De Vlielanders — 15 tot 17-jarige knapen — wonnen met 19 doelpunten achter elkaar. Maar dan kregen ze medelijden met de naar adem snakkende geïnterneerden, die tussen de 25 en 50 jaren oud waren, en lieten ze een goal maken. Onder het gelach van de toeschouwers zegevierde daarmee Vlieland tegen Duitsland met 19 tegen 1.

Het grootste verworven goed voor het interneringskamp was het „orkest“.

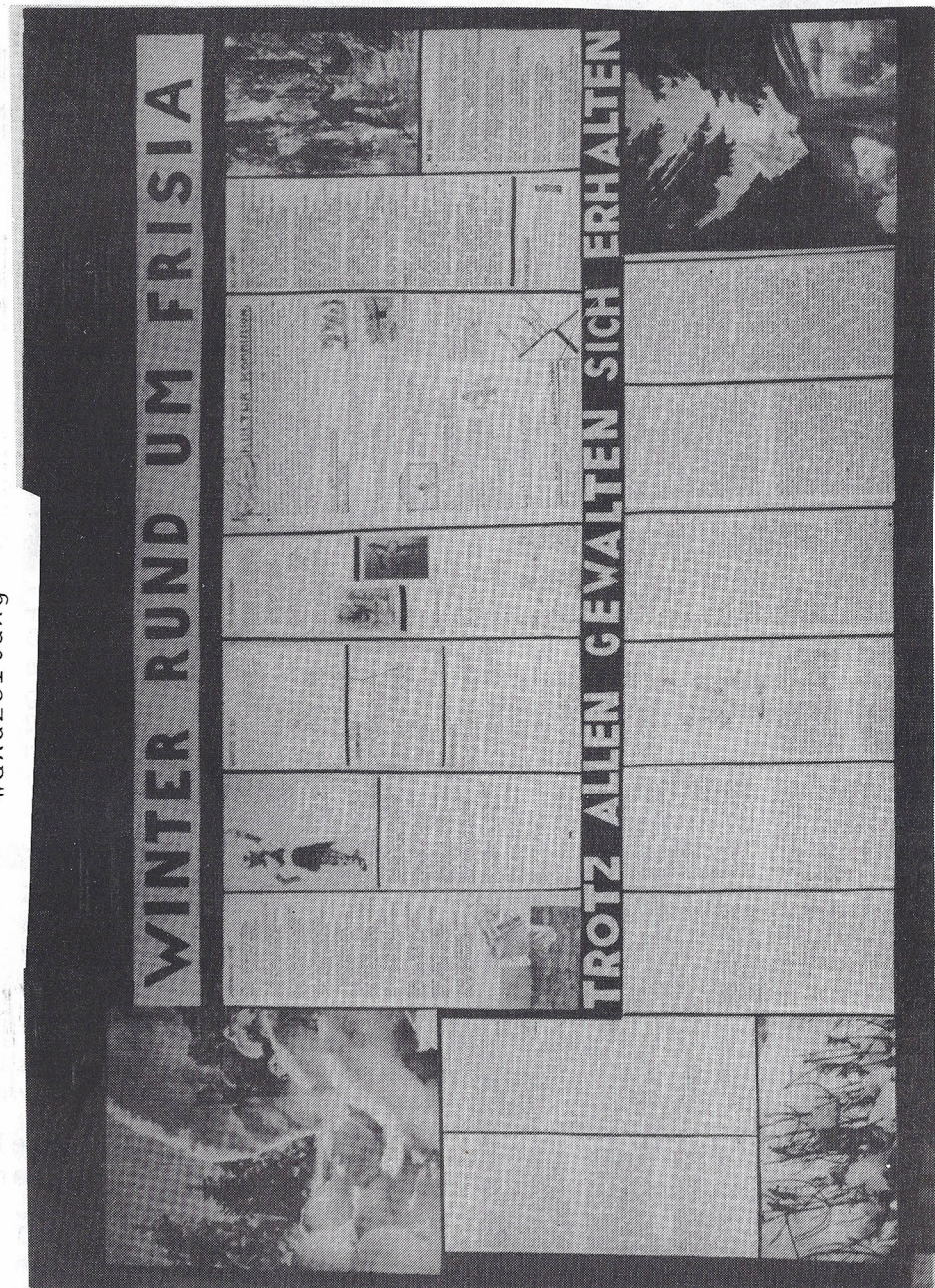
De instrumenten kwamen binnen na verzoeken op het vasteland. In het begin was er slechts één musicus nl. Rudolf **GRÜNING**. In korte tijd echter kwamen er wat bij door vlijtig oefenen, v.l.n.r. Heinz Lohkamp, Hermann Rodewig, Hermann Schwippert, Karl Janulewicz, Karl Boge en de dirigent, geheel rechts, Ruolf **GRÜNING**.

De Theatergroep, onder leider, Leo **GOTTHARDTS** werd bijzonder gewaardeerd. De „stukken“ werden of voordien gerepeteerd dan wel eenvoudig geïmproviseerd. „Kostuums“ leenden de dorpsbewoners, vooral de buurvrouw Mw. Den Hartog, de echtgenote van een zeeman.

Ter gelegenheid van Pasen werd — naar Duitse gewoonte — een geschenk-aktie voor kinderen gehouden met beschilderde eieren. De geverfde eieren maakten op de kinderen grote indruk. Nog heden kunnen de toen — 5-järigen zich dit herinneren.

"Wandzeitung"

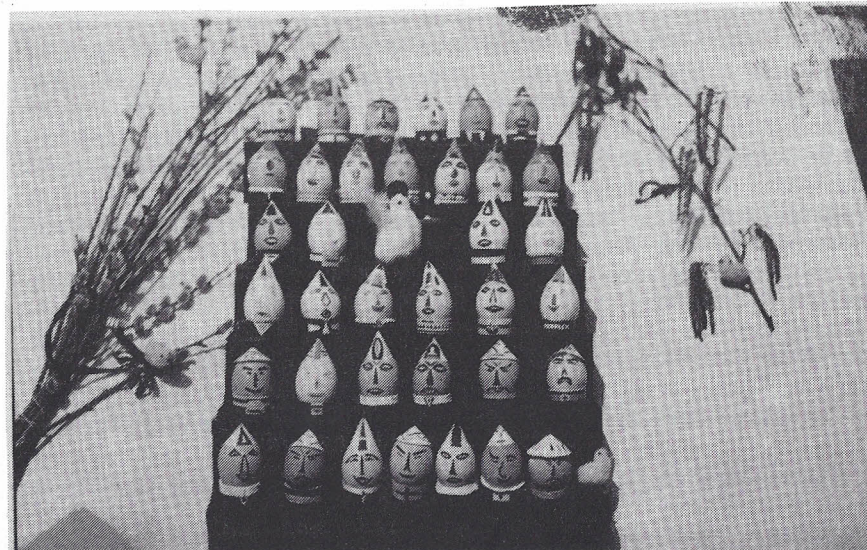
Theatergroep: Hermann Schwippert, Jan Kachel, Otto Voigt, Alfons Neumann und Karl Schneider
beneden: Leo Gotthardt, Alfons Neumann

De Poppenkast, voor de kinderen van Vlieland gebouwd, stond nog in de 60-ger jaren in de school

Uitstapje: Jan Kachel, Hans Müller en Hermann Hesse

De Paaseieren, geverfd voor de kinderen van Vlieland, voor het Paasfeest

Over al dit sportieve en culturele vertier heen stond verder de vraag van het gedrag en eventueel handelen, om niet slechts toeschouwer te zijn van het overige gebeuren in de wereld.

De Emigranten, waren wel bijna allen al met de Gestapo en de z.g. „Schutzhäft“ (in verzekerde bewaring) bekend geraakt, kenden het nazisme te precies, om niet overtuigd te zijn dat Hitler de neutraliteit van Nederland niet zou eerbiedigen en bij de verdere uitbreiding van de oorlog de bezetting van Nederland zou overwègen.

Zal Nederland oorlogstoneel worden en hoe zal onze houding moeten zijn; zo discuseerde de illegale leiding, zo overwoog wel iedereen die op de hoogte was van wat zou kunnen gebeuren. Hierbij ging het niet om het persoonlijk welzijn, maar om de politieke maatregelen ter voorkoming van verdere uitbreiding van de oorlog.

Het was duidelijk, vooral door de overeenkomst van Munchen 1938, dat de westelijke mogendheden verder zouden terugwijken en het Sowjetland alléén tegenover Naziduitsland — in een uiterst moeilijke situatie kon komen. Daarom moest iedere verdere agressie door onderhandelingen verhinderd worden, men moest Hitler aan zijn woord houden, juist omdat hij elke schanddaad met zijn „wil tot vrede“ camoufleerde.

Dat betekende concreet: het Duits-Sowjet-Nietaanvalsverdrag van 23 augustus 1939 te verdedigen, Molotov had zijnerzijds gezegd, dat „het verdrag de vrede tussen de beide grootste volken van Europa hielp verzekeren, in interesse van het Duitse en van de volken van de Sowjet-Unie“.

Zo schreven de geïnterneerden aan hun Nederlandse vrienden, aan hun families in Duitsland, zo discuseerden zij ook met de Nederlandse soldaten: „Geen verdere uitbreiding van de oorlog“!

Zorgen om zijn eiland, om de hem toevertrouwde bevolking maakte zich echter ook de Burgemeester F. C. Rab; nog bezorgder was hij om het leven van de geïnterneerden, met welke hij nauwe vriendschap had gesloten. Rab was een gelovig, echter volkomen a-politiek mens, zeer gevoelvol en een vereerder van alles wat Duits was. Hij kon het eenvoudig niet begrijpen dat de Duitsers, met hun grote culturele erfenis, zich wederzijds als vijanden zagen of elkaar zelfs het leven benamen.

De steeds vrolijke gevangenen, die zingend aan het Raadhuis voorbij naar en van het werk marcheerden, die hij dikwijls opzocht bij hun liederenavonden — onder leiding van de oude „Wandervogel“ Hans **DEGEL**, dat waren goede Duitsers, helemaal zoals hij ze zich voorstelde, dwz. Duitsers die hij gaarne zag.

Een plotselinge verandering trad in toen begin april 1940 Denemarken en Noorwegen in enkele dagen tijds door de Hitler-legers onder de voet werden gelopen. Denemarken zonder tegenstand, Noorwegen zonder de beloofde Engelse hulp.

Het werd toen duidelijk; het volgende offer van de nazi-agressie zou Nederland zijn.

De gehele partijgroep kwam de eerstvolgende zaterdag al bijéén voor een illegale beraadslaging in een met dennen begroeid duindal. Goed voorbereid en zonder door de andere geïnterneerden te worden opgemerkt, naderden de 24 partijleden in kleine groepjes van verscheidene kanten de dichte begroëfng, niet ver van de vuurtoren.

De leiding had het actieve deel van de partijgroep voor dit verantwoordingsvolle beraad met een aantal anderen uitgebreid. Nog vijf activisten die in het heimelijke scholingssysteem meededen, konden er op grond van beveiliging, niet bij betrokken worden. In deze beraadslaging werd de politieke toestand besproken; mogelijke daaruit ontstane situaties, tegelijk daaruit voortvloeiende handelingen werden nauwkeurig bediscuseerd.

Besloten werd o. a.: De partijgroep in zijn geheel in de tot nu toe bestaande vorm op te heffen. Twee militaire groepen werden samengesteld. De militaire groepsleiders waren: Albert **DENZ** en Wilhelm **KETSCHAU**, beiden waren tevoren al kapitein geweest in de Internationale Briade in Spanje. Tot politiek-verantwoordelijken werden aangewezen Leo **LOOSCHOLDER** en Josef **BENDER**. Kommandant van het geheel werd Franz **DOLIEF**, als politiek-verantwoordelijke Heinz **JUNGE** en als inlichtingendienstleider Paul **KOLL** aangewezen.

Tijdens de zitting werden ook de mogelijkheden onder de loupe genomen; „dat allen (zonder strijd) in handen van de Gestapo zouden vallen en vervolgens in een concentratiekamp of tuchthuis, of bij een geslaagde vlucht in de illegaliteit direkt al onze ervaringen en opgedane kennis aan de daar aangetroffen partijgenoten ter beschikking moesten stellen.“ De al eerder gevormde verbindingsstaf naar het Nederlandse leger en de marinesoldaten kreeg nu hoogstbelangrijke betekenis. Niets van deze innerlijke organisatorische veranderingen was naar buiten gedrongen, er was ook niets veranderd in het dagelijkse doen en laten naar buiten, uiteraard. Maar vanaf dit moment waren de veiligheidsposten werkzaam en alles wat belangrijk was, werd geregistreerd en benut.

Weinige dagen na de verovering van Noorwegen liet een Friese sociaal-demokraat, die reeds vele jaren met de Duitse Emigranten verbonden was, de hem bekende geïnterneerde weten, dat hij hun bij de vlucht en het onderduiken in de provincie Friesland behulpzaam wilde zijn. Als eigenaar van een drukkerij had hij o. a. ook kosteloos voorlichtingsbladen vervaardigd, die naar Duitsland gesmokkeld werden. In de provincie Friesland bestond een illegale emigrantengroep onder leiding van „GERRIT“ die, tijdens de Duitse bezetting als Kommandant van een in Friesland opererende Friese gewapende verzetsgroep, te vergeefs door de Gestapo werd vervolgd.

Voor alle geïnterneerden was een ontvluchting niet mogelijk en de direkt in aanmerking komende kameraden van de leiding konden en wilden, bij de spoedig te verwachten overval op Nederland hun makkers niet alleen laten.

Nog na jaren maakte de drukker Fokke van der Meer degenen, die zijn dringende raad niet gevolgd hadden, verwijten wegens hun weigering.

Drukkery in Leeuwarden

Fokke van der Meer op
Vlieland:
"ontvluchten!"

Van de hoogste Centrale in Amsterdam werden wekelijks interne informaties ontvangen, die op zijdepapier met de hand geschreven waren. Ook „KURT“ deelde mede, dat nog steeds het verblijf in Nederland voorrang had. „Handelen al naar omstandigheden“ en dan volgden algemene politieke bepalingen voor de te schatten situaties.

Heftige discussies bracht een uitgave van „DIE WELT“ teweeg, waarin twee illustraties op de titelzijde direkt in het oog vielen: „VREDE, zó of zó“?

Op de éne prent zaten aan de conferentietafel o. A. DE REGERINGSLEIDERS VAN Engeland, Frankrijk, de Sowjet-Unie (Molotov) evenals Hitler met een verbeterd gezicht dat geen wil tot onderhandelen liet zien. Op de andere afbeelding demonstreerden in London, Berlijn en elders volksmassa's met vredesparolen.

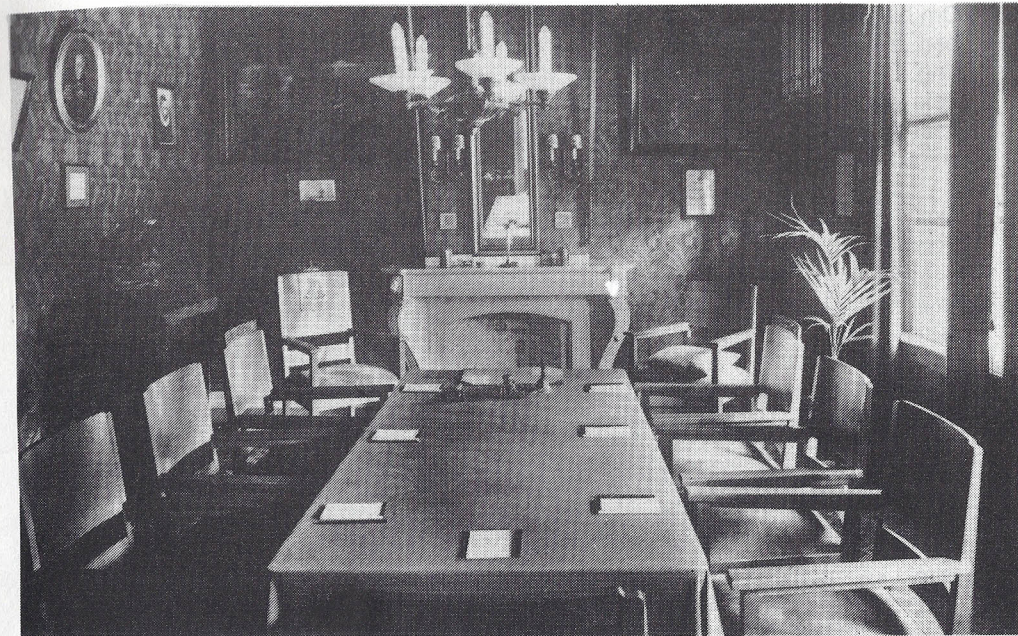
In de illegale leiding op het eiland werden koortsachtig allerlei mogelijke ontwikkelingen doorgenomen voor de verdere opéénvolging van het oorlogsgebeuren.

- Grepen de nazi's 's nachts het eiland aan, dan zouden de geïnterneerden aan de strijd deelnemen, de op et eiland gelegerde Nederlandse militaire eenheden waren vastbesloten verzet te bieden.
- Kwamen de Engelsen, om slechts „á la Narvik“ (later Duinkerken) een gastvoorstelling te geven, wat stond dan te doen, als zij de geïnterneerden meeslepen wilden, zouden dezen voor de rest van de oorlog een volledig in-actieve isolering aksepteren? In Engeland zouden zij — zoals hun bekend was geworden tesamen met Duits nazi's opgesloten zijn geworden!
- Kwam het tot strijd — om het even in welke vorm — moesten zij dan niet proberen het vasteland te bereiken? De marinesoldaten op het eiland hadden daarvoor hun hulp aangeboden.
- Zou het tot een administratieve uitlevering door de Nederlandse regering komen, wellicht door militaire druk van de nazi's, wat dan? Vluchten, indien mogelijk? In ieder geval ook hierover „een op de hoogte stellen“ was geboden, hetgeen politieke waak — en werkzaamheid inhield.

In het concentratiekamp, in het tuchthuis, op de vlucht dan wel bij vrijlating tijdens de periode van illegaliteit in het land: aansluiting bij het Verzet tegen Hitler, tot zijn val en samenwerking aan het tot stand komen van een democratisch, anti-fascistisch en vredelievend Duitsland. Geen enkele aanduiding kon hier een preciese aanwijzing verstrekken. Niet één kon precies voorspellen hoe de oorlog zou verlopen en het lot van de geïnterneerden zich zou ontwikkelen.

Rustpauze, v.l.n.r. Paul Hellberg, Hans Müller, Heinz Lohkamp, Heinz Junge, Otto Voigt, Hermann Schwippert, Wilhelm Ketschau, Adolf Krenz - en liggend Albert Goldenstedt

De RAADHUIS-SAAL waar Matthias KLINGEN en zijn bruid door Burgemeester RAB in de echt verbonden werd

Intussen bereiden de gevangenen een groot feest voor. Geïnterneerde no. 1 — Matthias Klingen zou na jarenlange bemoeienissen nu toch met zijn Henriette trouwen mogen. Op donderdag 9 mei 1940, wilde de burgemeester, Frederik Cornelis RAB beiden in het gemeentehuis in de echt verbinden.

Dat was een gebeurtenis! Het hele eiland nam deel. Rab deed het zéér plechtig en op gevoelsvolle toon. Hij zelf speelde het Ave Maria op het orgel. Een lange stoet begeleidde het jonge echtpaar op de korte afstand van het gemeentehuis tot aan „Pension Frisia“. In het interneringskamp begroete het huisorkest de pas-gehuwden met een nieuw en bijzonder gekomponeerde bruiloftsmars. Daarna wachtte hen de feestelijke tafel, waarbij „obers“ in zwarte kleding — natuurlijk in het dorp geleend — ze bedienden. Het menu had Karl **Boge**, onder leiding van Paul **Hellberg**, tesamengesteld.

De gevangenen hadden met grote liefde hun beste kunnen — en ook hun fantasie voor de vormgeving van dit hoogtepunt van kameraadschap — uitgeleefd.

Tot diep in de nacht werd gefeest. De bruid was de enige danseres, zij moest op de rij af met velen dansen.

Om 2 uur zag zich de illegale militaire leiding van de gevangenen gedwongen, onder een voorwendsel, het feest te doen beëindigen. Beleefd aandringend, in goede harmonie en zonder enige onrust te verwekken.

Er was door de eigen geheime bewakingsgroep ongewone vliegactiviteit in de lucht waargenomen.

Om half vier haalde de wachthebbende gevangenen de „militaire leiding“ uit bed. Met de opperbootsman van de mariniers was er een nachtelijke ontmoeting. Om 4 uur was het duidelijk dat vele Duitse vliegtuigen binnen het territoriale gebied langs de eilandenkusten zeemijnen omlaag wierpen. Met een nachtkijker kon men de systematische werkzaamheid van de Duits vliegtuigen volgen. Er was geen enkele activiteit van de Nederlandse luchtmacht of marine.

Ook in de tijd sedert de Engelse oorlogsverklaring aan Duitsland, na de inval in Polen op 1 september van het vorige jaar schonden de Duitse vliegtuigen ongestraft het Nederlandse luchtruim. Bijna dagelijks kwamen, vaak zeer laag, over Vlieland vliegend, de vliegers terug van hun vlucht naar Engeland, als ze in London dood en verderf hadden aangericht.

Toen om kwart voor 5 de verbindingsman van de geïnterneerden met de op Vlieland gelegerde Nederlandse soldaten, ademloos aan het — voor spoed — en noodgevallen — afgesproken venster verscheen, waren de gevangenen al gealarmeerd.

„We zijn in oorlog, Engeland is onze bondgenoot“. De mededeling kwam geschokt en moeizaam over.

Nu was alles duidelijk: HET WAS OORLOG!

Direkt kwamen de strijdgroepen tesamen: Afdeling A, met Albert Denz en Leo Looschelder als verantwoordelijke, in Leo's timmermanswerkplaats. Afdeling B, met Wilhelm Ketschau en Josef Bender als verantwoordelijken in Sardion's schoenmakerswerkplaats. Hermann Schwippert lag op kamer 1, in de klerenkast aan de muur en „luisterde“ het wachtlokaal af. Adolf Krenz en Paul Koll stonden buiten op wacht en observeerden alles, wat er in het dorp gebeurde. In tien minuten waren de bevelen ontvangen en vervolgens zochten allen de hun aangewezen Plaatsen op. De verbinding met de militairen was bijna ononderbroken, totdat de situatie te overzien was. De wachtposten werden opnieuw ingedeeld, nu reeds half legaal. Er kon nu toch elk ogenblik een Duitse aanval op het eiland worden verwacht. Ingespannen volgden de geïnterneerden alle radioberichten over mogelijke oorlogshandelingen. De verwachte aanval op het eiland bleef echter uit.

Meer nog, de Duitse aanvallen naar het noorden van Nederland voltrokken zich bijna bedaard vergelegen met het verrassend snelle oprukken in het zuiden. Omdat gevangenen zelf geen radiotoestel bezaten, lag er steeds één van hun in de wandkast en luisterde „samen“ met de Kommandant, natuurlijk zonder dat die het wist. Op kamer 1 was Hermann Schwippert verantwoordelijk voor alle voorvallen in het wachtlokaal, die onder deze kamer lag en door een in het geheim aangebracht gat in de ingebouwde kleerkast voortdurend afgeleust werd.

Zo waren de geïnterneerden, ook door deze heimelijk verkregen informatie op de hoogte van de bijna dagelijks — aan de Kommandant vermelde „kwesties“ bij de gevangenen onderling, dat wil zeggen „verraden“ inlichtingen!

Natuurlijk was de (werkelijke) stemming onder de geïnterneerden zeer verschillend. De manschappen van de strijdgroepen voerden onmiddellijk en onvoorwaardelijk elke aanwijzing door en handelden zeker en bewust. Bij de overige bewoners van het kamp was er sprake van onrust dan wel van ingehouden paniek.

Spanningen die tussen de partijorganisatie en enkele geïnterneerden gelijkelijk waren ontstaan, werden onder de druk van de dreigende Duitse aanval bijgelegd; een soort van verzoening vond plaats en zelfs tegen de „verklikker“ K. werd niet gemopperd. De leiding wilde niet dat ook maar één gevangene met wrok in het hart tegen wie dan ook van hun lotgenoten in de handen van de Gestapo-beulen viel.

Dagelijks kwam de bezorgde burgemeester in het kamp. Het eiland — en zijn bevolking — was hem toevertrouwd door de Koningin dan wel door de regering in Den Haag. Daarbij behoorden ook de geïnterneerden, zijn vrienden. Op hem en op de mensen in het dorp werkte de gedisciplineerde houding van de gevangenen kalmerend, de geïnterneerden waren hun bondgenoten. Dat was ook van invloed op de soldaten en de mariniers, die gedurig — trots het verbod — enkele gevangenen in hun steunpunten ontvingen.

Op de dag dat de Nederlandse kapitulatie bekend werd, braken dan toch de gevoelens en de teleurstelling door, allerwegen zag men soldaten en dorpsbewoners met betraande ogen. Toen de burgemeester wat gekalmeerd was, begaf hij zich in het kamp naar de juist in de eetzaal bijéengekomen geïnterneerden. In de eerste ogenblikken heerste er een diep en langdurig stilzwijgen en in deze stilte klonk plotseling zijn stem: „Mannen, wat gebeurt er nu met jullie?“

Het was duidelijk, de Duits geïnterneerden, strijders tegen het nazisme, ook door de Nederlandse regering vervolgd en in talrijke gevallen al vroeger aan Hitler uitgeleverd, zaten op het eiland in de val. Hun doodsvijanden waren nu de bezetters van het democratische Nederland geworden, zij waren nu aan de Hitler-fascisten met de Gestapo op genade en ongenade overgeleverd.

Ook deze mogelijkheid was tevoren door de illegale leiding doorgenomen. Van het „kader“, zoals dat in de „partijtaal“ genoemd werd, was aan ieder gevraagd hoe hoog zijn — te verwachten — straf kon zijn, als hij in de handen van de nazi's zou vallen. In volledige onwetendheid over de toestanden van 1940 in de concentratiekampen, bij de Gestapo en voor het Gerecht, in vergelijking met de aanvangstijd van de fascistische machtsgreep in 1933, vreesde de éne 2 tot 3 jaar tuchthuis, de andere als hoogste straf 10 jaar. Niet één dacht aan de doodstraf.

Met ieder werd zijn „probleem“ behandeld, zijn houding tegenover Gestapo en gerecht onder de huidige (van 1940!) omstandigheden doorgenomen en nadrukkelijk gesproken over de „komende OVERWINNING over Hitler“. De HEL zouden echter allen moeten kunnen doorstaan, die door Emigratie geschoold en sterk gemaakt waren. In het bewustzijn van de geweldige zorg en liefde, die zij van de Nederlandse bevolking aan solidariteit ondervonden hadden, groeide hun morele kracht en de overtuiging, dat de onderworpen volken toekomstige trouwe bondgenoten tegen Hitler zouden zijn.

De dag na de kapitulatie eiste de kampkommandant van de legerleiding telkens twee dubbele posten voor de uitgang van het kamp, met schietklare geweren. Direkt ging een deel van de strijdgroep A in het wachtlokaal en verlangde van de kommandant verwijdering van de soldaten. De Kommandant — Brigadier W. van Oostrum — antwoorde: „Ik heb opdracht van de Duits Kommando-leiding in Leeuwarden. Beschouwen jullie je als inwoner van een Duits Concentratiekamp“. Toen hij, met een wenk naar zijn beide ondergeschikten naar

zijn pistool wilde grijpen, had Albert die hem bliksemsnel uit de hand genomen. De „veldwachters“, in het eerste moment bleek, lachten toen bevrijd en één van hun zei tot zijn Kommandant: „Gij halve gare, daar heb je het nou“. De veldwachters verzekerden hun solidariteit met de gevangenen.

Intussen hadden Franz Dolief en Heinz Junge met de dubbelwacht aan de straat en op de dijk gesproken: „Jullie zijn door de Nederlandse kapitulatie niet meer onder de wapenen, dus zeker niet tegen ons. Vooruit werp de geweren in de Waddenzee en ‚mars‘ begeef je in jullie onderkomen!“

Verheugt deden zij wat werd bevolen, omarmden de geïnterneerden en gingen in looppas weg. Nu was het commando in de handen van Franz Dolief. De brigadier voerde nog slechts dienst opdrachten uit. Het was hem wel lichter om het hart, hij was toch een Fries en de Friezen staan bekend om hun zin naar gerechtigheid. Toen de Duitsers tenslotte kwamen, antwoordde hij op de vragen van Hauptsturmführer Zwarting, dat alle geïnterneerden zich voorbeeldig hadden gedragen.

Het voorval met de dubbele wachten had het geheime kommando van de gevangenen wat ongerust gemaakt.

Wat te doen, als de Gestapo komt, de S.S., die mogelijke de z.g. „landverraders“ — zoals de geïnterneerden door hun werden beschouwd — al op het eiland afmaken wilde? Men kwam met de beste vrienden op het eiland, de bijzonder „koningsgetrouwe“ mariniers tesamen. Hun houding was ondubbeltzinnig: Wij hebben onze wapens nog niet afgegeven. De boot ligt klaar. Als er zulke aanwijzingen bestaan, hier zijn wapens voor jullie. Wij nemen Duitse gijzelaars mee en varen tesamen naar Engeland!

Maar zover kwam het niet. Toen de Duitsers kwamen, een majoor Schröder met enkele soldaten, deden zij zich voor als echt vredig en vriendelijk. De Nederlanders, Vlielanders en soldaten, waren zeer verbaasd over zulk een jovialiteit.

Maar al in de namiddag sloeg deze stemming in het dorp om. De Duitsers betraden brutaal de winkels en verlangden boodschappen voor 1 mark vijftig tegen 1 Hollandse gulden, die tevoren 5 Rijksmark waard waren. Kostbare waren als horloges en sieraden waren in een oogwenk uitverkocht. De al te goed van vertrouwen zijnde Vlielanders reageerden echter direkt; er bleef nog slechts wat rommel in de aanbieder voor de Duitsers.

Aan de geïnterneerden gaven zij zelfs gratis chocolade en tabak. Eerst na de aankomst van het Hitlerleger, beraadslaagde Paul Koll met de politiek-verantwoordelijken Josef Bender en Leo Looschelder over de voorbereiding op het te verwachten wegvoeren door de Gestapo. De volgende instructie werd gegeven;

Boeken, die bijzonder waardevol waren, moesten aan Matthias Klingen en Georg Makurat worden afgegeven. Op de bladzijde waarop het gevangennummer was geplaatst, moest een teken, een kruis, streep of wat anders, worden gezet.

Boeken, die in Nederland legaal te verkrijgen waren, konden naar eigen oordeel en verantwoording worden meegenomen.

De afgegeven boeken werden 's avonds onopvallend uit het kamp gebracht. Annie en Herman Hoedemaker en Lies den Hartog zorgden voor goed verborgen opbergplaatsen. Afspraken werden gemaakt wie gerechtigd was later iets terug te halen.

Er waren ook afspraken met de leiding in Amsterdam. Uit Leeuwarden kwam bezoek kort voor de inval van de Duitsers. In legale correspondentie, zou — na een kenteken in de datum, elke 7de en 9de woord gelezen worden, en na een ander teken zou dan door een heet strijkijzer een tussen de normale regels geschreven mededeling zichtbaar worden.

Deze geheime mededeling kon met melk, en als dat in de gevangenis niet verkrijgbaar was, met urine worden geschreven. Die mededelingen moesten dan in de provincie aankomen en in duidelijke tekst per koerier naar Amsterdam gezonden worden.

Zo kon de verzetsbeweging in Nederland bijvoorbeeld uit het concentratiekamp SACHSENHAUSEN de vermoording van 18000 Sowjet-krijgsgevangenen 1941—42 betrekkelijk vroeg te weten komen en ook naar Moskou doorgeven.

In Nederland werd dit echter — met andere concentratiekampberichten — pas in de illegale uitgave van „Het PAROOL“ no. 58 van 27 september 1943 gepubliceerd (zie bijlage 1), omdat de massamoord in een „nekschotinstallatie“ — met dit begrip konden de illegale redacteuren niets beginnen — twijfel aan de nauwkeurigheid van het huiveringwekkende feit had gewekt.

Luttele dagen voor de Duitse inval bracht de CPN-funktionaris Jan BOS, die als soldaat op het eiland gestationeerd was, de laatste met de hand geschreven aanwijzing van de „Holland-sektorleiding“, van „KURT“ met vulpen in blokletters geschreven.

Mevrouw BRUIN
en zoon 1940

Na de kapitulatie van Nederland was het eiland wekenlang afgesloten van het vasteland voor het personen-en goederen-vervoer. De beperkte voorraden waren in enkele dagen opgebruikt. Mw. Bruin gaf zich veel moeite om eerlijkheidshalve, ook de geïnterneerden te verzorgen. Zo ontvingen dezen meerdere dagen een soep dat uit puddingpoeder was bereid. De suikerdistributie van één pond per week kon zij, ook door haar eigen reserves handhaven.

Om voor aanvullende voeding te zorgen, gingen Karl Boge en „Hollander Jan“ stropen; fazanten, wilde eenden en konijnen! Bijna alle gevangenen deden mee bij het zoeken naar meeuwen-eieren. Ook deze „bezigheid“ stond in het teken van de beveiliging en van het observeren van eventuele activiteiten van de oorlogvoerenden.

De meeuwen-eieren werden gebakken, en leverden nogal zoute, en eigenlijk walgelijke, misselijkmakende pannekoeken op.

Omdat de meeuwen hun nesten verdedigden, vonden regelrechte gevechten plaats met zwermen van deze volgels. Dat was, bij alle spanningen en zorgen, zelfs een attractie met veel afwisseling.

Op 23 mei, tien dagen na de kapitulatie, ontving de Kommandant telefonisch het bevel, alles in gereedheid te brengen voor het wegvoeren van de gevangenen. Wenend deelde hij dit mede aan de geïnterneerden. Twee uur later al, kwam de Hauptsturmführer van de „Sicherheitsdienst“ Zwarting uit Delmenhorst met twee andere officieren, zijn chauffeur, een „Scharführer“ en nog enkele S.D. lieden.

Minzaam, deze dit en gene dat vragend, trad hij minder als beul op, doch meer als een vriend.

Nog geen 10 minuten waren voorbijgegaan of de 36 man waren gepakt en gezakt aangetreden op de dorpsstraat, militaire zoals het de situatie van een „ge-regelde terugtocht“ uit de frontlijn verlangde.

Franz Dolief kommandeerde: „Naar lengte aantreden, aftellen, in rijen van drie, rechts op, mars!“

Voordien was afgesproken dat tot aan de haven gezongen zou worden. Marcherend, naar rechts en naar links de bedroefde dorpsbewoners opgewekt toeknikkend — wuiven was wegens de mee te dragen handbagage niet mogelijk de koffers werden in de hand meegedragen — zongen de gevangenen, zoals nog tot kort te voeren op weg naar het werk:

„UNS GEHT DIE SONNE NICHT UNTER!“

Eerst op de boot werd vastgesteld, dat één geïnterneerde ontbrak: nl. Wilhelm Gussek, hij had zich — blijkbaar in paniek geraakt — verborgen. Wie kan zich nu op het kleine eiland schuil houden?

Hij werd de dag daarna opgespoord en met een afzonderlijk transport de anderen nagestuurd, in de gevangenis van Groningen, waar de Gestapo vooreerst allen bijeenbracht.

De Vlielanders echter, die tevoren de mars naar de haven wenend hadden begeleid, stonden met lakens zwaaiend op de hoogste duinen, wuivend en wenkend tot de boot volkomen uit zicht was. De Hauptsturmführer zette zijn verrekijker af en zei: „Mijn God, wat hebben jullie een sympathie bij die Hollanders, zijn die eilandbewoners soms allemaal Kommunisten?“

Albert Denz, slechts wachtend op een gespreksmogelijkheid, antwoordde met het oogmerk op zo'n vooruitzicht: „Nee, heer kollega Hauptman, die mensen daar zijn sociaal-demokraten of christenen. Wij hebben ons op dit eiland zo gedragen, als nationaalbewuste Duitsers, zich in het buitenland dienen te gedragen!“

Verbluft draaide Zwarting zich om:

„Hoezo Kollega Hauptman!“

Albert Denz: „Ik was in de 11de Internationale Brigade in Spanje Hauptman (kapitein). Die rang heb ik van de Spaanse Republiek en ik ben daar trots op!“ Dan begon een urenlang gesprek, ook met de andere S.D. lieden. Alles, wat voordien was overeengekomen meende ieder nu direkt te moeten proberen; bij uitbreiding van de oorlog, en twee-fronten-strijd ontketenen, wijzen op het gevaar voor het voortbestaan van het land en ons volk. In stand houden van de vrede tussen Duitsland en de Sowjet-Unie, het niet-aanvals-verdrag moest gehandhaafd blijven!

De geïnterneerden geloofden, dat de veldgraauwe Duitsers GEWONE SOLDATEN waren. Hoe konden zij ook maar vermoeden dat een bijzondere formatie van de S.S., die toch bekend was vanwege hun zwarte uniformen, in dit grijze — oorlogssoldatenpak, van de Sicherheitsdienst, van de S.S. — de S.D. was gekleed.

De oorlog in het westen was nog niet beslist in het aangevallen Frankrijk. De S.D. lieden hoorden geïnteresseerd toe, gaven hier en daar hun instemming en waren overigens in zeer gedrukte stemming.

Hoe konden zij vermoeden dat Engeland de Fransen precies zo in de staak zou laten als het dat met Polen, Noorwegen en Finland gedaan had.

Lies en Corrie betreuren het wegslepen van hun vrienden, ze dwingen het bezoek in de gevangenis von Groningen af en berichten de Amsterdamse Emigrantenleiding van het nieuwe onderdak van hun vrienden

De gevangenen gingen een ongewisse toekomst tegemoet. Er was geen andere weg voor ze overgebleven. Enige kwamen, na het behalen van de glorieuze overwinning van de Duitsers in Frankrijk, zelfs vrij! Zij sloten zich direkt weer — uiteraard na een voorzichtig aftasten van de mogelijkheden — aan bij de illegale verzetsbeweging in Duitsland, zoals Heinz Lohkamp uit Witten. Anderen organiseerden in het tuchthuis kleine scholingskringen, zoals Franz Dolief uit Essen. Ergens, min of meer actief, deden allen iets voor de snelle beëindiging van de oorlog, voor de val van Hitler.

Menigeen verhongerde in het tuchthuis of het concentratiekamp, werd door de S.S. omgebracht of was als strafsoldaat naar de partisanen overgelopen, in de strijd gevallen of spoorloos verdwenen.

Maar enkelen werkten na de bevrijding van het fascisme aan de opbouw van een nieuwe wereld, een wereld van Vrede en Vriendschap van de Volken. De Vrede, die wij in Europa trots alle moeilijkheden nu bijna veertig jaren mochten beleven!

Interneringskamp Vlieland
Afdelingskommandant
Gendarmerie 8. distrikt

Vlieland, 24 mei 1940

No. 238

Verslag bij het schrijven van heden
overbrenging van de geïnterneerden en
opheffing van het interneringskamp Vlieland

Rapport

Ik heb de eer U — toegedaan — het volgende te rapporteren. Op donderdag, 23 mei 1940, 's namiddags om 3.45 uur werd mij door de Burgemeester van de gemeente Vlieland medegedeeld, dat bij hem telefonisch een bericht van de Duitse Autoriteiten doorgegeven was, dat de geïnterneerden (37) in het interneringskamp in Vlieland, hedenavond naar Harlingen of Terschelling gebracht zullen worden.

Op grond van deze persoonlijke mededeling van de Burgermeester zijn de geïnterneerden direkt door mij van het werk — buiten het kamp — teruggedroepen en allen in het kamp ondergebracht. Bij het gehouden appèl waren alle 37 geïnterneerden aanwezig. Aan hen ist het bericht, over, wat de Burgemeester mij had medegedeeld, doorgegeven: zodra zij worden opgeroepen moeten zij zo snel als mogelijk is hun koffer pakken. Dit bevel is door de geïnterneerden direkt uitgevoerd.

Op genoemde datum om 4.30 uur meldten zich op mijn buro drie Duitse Politieofficieren, tesamen met de op Vlieland gestationeerde Duitse Havenpolitie. De Duitse — in rang hoogste — politieofficier deelde mij mede, dat hij bevel had, de hier in het kamp ondergebrachte geïnterneerden met grote snelheid naar Harlingen te brengen en dat het transport van hier naar Harlingen onder bewaking van de Gendarmerie moest plaats vinden. In Harlingen zal het transport op de doorreis naar Groningen door de Duitse Politie worden overgenomen. Tot Harlingen was de Gendarmerie verantwoordelijk voor het transport.

Ik heb om inzage van de schriftelijke opdracht verzocht. Hierop werd geantwoord, dat het een mondelinge bevel was, dat met grote snelheid uitgevoerd diende te worden.

Nadat de geïnterneerden het noodzakelijkste hadden ingepakt gaf de Duitse Politieofficier het bevel tot aantreden en er werd bij de geïnterneerden appèl gehouden. Hierbij bleek dat de geïnterneerde no. 8 — W. Guzek — gevlucht was. Door twee, in het kamp aanwezige gendarmen is direkt een onderzoek ingesteld.

De 36 aanwezige geïnterneerden zijn onder geleide van de Oppergendarme en twee gendarmen naar het schip gebracht en op donderdag 23 mei om 6 uur op transport naar Harlingen gebracht.

De boot was voor dit doel door de Duitse Kommandant gevorderd. Met deze boot zijn slechts de 36 geïnterneerden, de drie Duitse Politieofficieren en de bewaking — 1 Oppergendarme en 2 gendarmen meegevoerd.

De Duitse Politieofficieren hebben **niets anders uit he kamp meegenomen als het archief voor de geïnterneerden**, bestaande uit foto's, vingerafdrukken en de bij iedere geïnterneerde behorende officiële gegevens.

Het transport, — door nevel en duisternis kon door de Kapitein van het schip de haven van Harlingen niet worden gevonden — moest de nacht op het Friese Wad in de nabijheid van de kust doorbrengen. Op vrijdag — 24 mei 'smorgens om 6 uur — legde het schip in Harlingen bij de landingssteiger aan. Aan de oever stonden twee omnibussen onder sterke bewaking van Duitse Politie-beambten.

Om de laatstgenoemde tijd gingen de 36 getransporteerden goedschiks of kwaadschiks aan de wal en namen, op bevel van de Duitse Politieofficier in de gereedstaande omnibussen plaats. Met een handdruk werd door de Duitse Politieofficier het transport van mij — in orde bevonden — overgenomen en er werd medegedeeld dat het transport onder Duitse geleide verder naar Groningen gevoerd zou worden. Op verzoek kon van de Duitse Politieofficier geen bevestiging ten aanzien van de overname van het transport afgegeven worden. Daarbij werd wegens mijn teleurstelling tenslotte in opdracht van de genoemde Duitse Politieofficier door een andere beambte met potlood aangetekend dat het transport overgenomen is. Daarna is het transport met de beide vermelde omnibussen naar Groningen gereden.

Wat de gevluchte geïnterneerde no. 8 (W. Guzek) betreft, kan worden medegedeeld, dat hij op donderdag 23 mei — kort na het vertrek van het transport — door de gendarmen K. Mulder en Th. Carper gearresteerd en vastgenomen werd. In overeenstemming met de op Vlieland gestationeerde Duitse Havenpolitie is de geïnterneerde no. 8 (Guzek) op vrijdag 24 mei met de boot Vlieland-Harlingen vervoerd. In Harlingen is dit laatste transport door een Duitse Politiebeambte overgenomen en ook de geïnterneerde no. 8 naar Groningen gebracht.

Tijdens het transport op 23 mei (36 geïnterneerden) en op 24 mei (1 geïnterneerde) is er niets bijzonders gebeurd.

Het interneringskamp is thans opgeheven.

Waarop dit rapport overeenkomstig de waarheid is opgesteld en op Vlieland op 25 mei 1940 ondertekend.

De Afdelingskommandant
de Oppergendarme van de gendarmerie
(was getekend) W. van Oostrum

Voor de juistheid van de vertaling
(was getekend) Busch
Dusseldorp 26 januari 1953

Heden negen sbei
negentienhonderd veertig zijn voor mij, Ambtenaar van den burgerlijken stand
der gemeente Vlieland, in het openbaar in het huis der gemeente verschenen,
ten einde een huwelijk aan te gaan:

Klingen, Matthias, oud vier
en dertig jaar, werkmans, geboren
te Düsseldorf in Duitschland en
wonende te Vlieland, meerderja-
niger zoon van Klingen, Heelmich
en van Müller, Katharina,
beiden overleden, geschieden echt-
genoot van Craika, Margareta, en
Hoogland, Geertruida Petronica
van Vlieland, oud een en
dertig jaren, verpleegster, geboren
te Almelo en wonende te Am-
sterdam, merdeijerische dochter
van Hoogland, Gerardus,
aan elkander zijn verbonden.

Als getuigen waren tegenwoordig: Hortel, Harmen,
oud twee en zestig jaar, arbeider,
wonende te Vlieland, en de Jong,
Pieter, oud drie en twintig jaar,
bakkersknecht, wonende te Vlieland,

Waarvan akte, welke overeenkomstig de wet is voorgelezen.

Matth. Klingen

G. H. Hoogland

H. W. W. W.

P. de Jong.

HET PAROOL

VRIJ ONVERVEERD

4 HET PAROOL

Concentratiekampen : Waar de Nazi's hun idealen in praktijk brengen

Het concentratiekamp is een van de meest karakteristieke instellingen van den nat.-soc. staat. Men vindt er in sterk geconcentreerden vorm alle idealen van het nationaal-socialisme verwezenlijkt. Het concentratiekamp vormt een gemeenschap van bewakers en gevangenen, die als een nationaal-socialistische model, samenleving beschouwd mag worden. Wat het nationaal-socialisme zich als toekomstbeeld voor staat en maatschappij droomt, is in het concentratiekamp thans reeds werkelijkheid geworden. De nationaal-socialistische opvattingen ontrent recht, plicht, arbeid,

DE FEITEN SPREKEN!

Het verheugt ons dat wij eindelijk in de gelegenheid zijn den lezer een beschouwing over de concentratiekampen voor te leggen, niet steunende op „geruchten” en „gruwelverhalen”, maar op de persoonlijke ervaringen van den schrijver. Hier wijkt daarom alle twijfel in den trant van „kán dat werkelijk waar zijn?” Het is waar. Leest, hoe het nationaal-socialistisch gespuis menschen behandelt, en put er nieuwen verzetgeest uit tegen een systeem, zoo menschonteerd, dat

In Sachsenhausen heeft men in den winter van 1941-42 proeven genomen met gevangenen, waarvan het doel was na te gaan, hoe ver het menschelijk uithoudingsvermogen reikt onder omstandigheden, die met die van het barre Russische klimaat vergeleken kunnen worden. Daartoe werden tientallen gevangenen goed, slecht of heelemaal niet geplukt. Gebonden in de sneeuw gelegd. Een deel kreeg goed, een ander deel slecht en de rest heelemaal niet te eten. Regelmatig werd bij allen de temperatuur opgetuurd. Op deze wijze werden de gevangenen zich hoogst interessante stationistiek en toen de proefpersonen allen nederig dood waren, was men nauwkeurig over hun uithoudingsvermogen ingelicht. Het is van belangrijke waarde voor de overlevenden van het

14 geïnterneerden naar het wegslepen 1940
in concentratiekamp en tuchthuis vermoord

Lijst van namen van geïnterneerden in h.

Naam en voornamen	Geb.datum	Geb.plaats
Beckmann, Paul	17 feb 10	Altenmelbrig
Bender, Joseph	25 aug 06	Wupperthal
Boge, Karl	8 feb 00	Dortmunt
Degel, Hans K. L. W.	5 mrt 07	Maagdenburg
Dens, Albert Wilhelm	<u>vermoord</u>	igen
Dökup, Julius	2 feb 97	Luik België
Delief, Frans	12 feb	<u>vermoord</u> 10f
Führland, Friedrich K.	14 sep 90	Grossenackkirch
Goldenstedt, Albert	10 jan 12	Varrel
Gotthardt, Lee	18 mrt 96	<u>vermoord</u> 8g
Gruning, Rudolf	16 sep 94	<u>vermoord</u>
Gusek, Wilhelm	23 jul 0	<u>vermoord</u>
Helberg, Paul A. E.	24 mrt 05	Hamburg
Hess, Herman	4 jul 01	Einölen
Hirschmann, Johann H.	21 nov 02	<u>vermoord</u>
Janulewicz, Karl	25 feb 92	Lubau (Rusl.)

Jekautz, Johann	6 jan 02	Buer-Erle
Junge, Heinz	1 nov 14	Dordmund
Kachel, Johan Anton	22 jul 10	Hennef/Rhein
Ketschau, Willi	12 dec 94	S <u>vermoord</u>
Klingen, Matthias	11 feb 06	<u>vermoord</u>
Koll, Paul	14 dec 05	-----
Koppers, Friedrich K.	24 mei 07	Duisburg
Krenz, Adolf	14 jul 04	Leekadjewie (P)
Kurtenitz, Sardion	25 dec 93	Tiffles (Rusl.)
Lohkamp, Heinrich	24 jul 12	Witten
Looschelders, Leo	31 mrt 10	Lindlar
Makurat, Georg Joseph	19 mrt 10	Danzig
Mantke, Otto Karl Hugo	8 s	<u>vermoord</u> zen
Möller, Hans	<u>vermoord</u>	<u>vermoord</u>
Neumann, Alfons	14 jan	<u>vermoord</u> isen
Neumann, Peter	<u>vermoord</u> p 08	Altrich
Nodewig, Hermann	29 sep 05	Wuppertal-Barmen
Rehneider, Jacob Carl	6 jun	<u>vermoord</u>
Schweinsberg, Erwin P.	31 dec 02	Schelm
Schwippert, Herman	11 feb 03	R <u>vermoord</u>
Truszkka, Herbert	31 dec 14	H
Woyt, Otto	24 jan 96	Wuppertal-Elberfeld
Willemsen, Hermann	7 dec 01	Mülheim Styrum

Portret van
Burgemeester RAB
in Hotel Bruin

Grafsteen op het
kerkhof van Vlieland